

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)

της 23ης Μαρτίου 2000 *

Στην υπόθεση C-373/97,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Διονυσίου Διαμαντή

και

Ελληνικού Δημοσίου,

Οργανισμού Οικονομικής Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων ΑΕ (ΟΑΕ),

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 25 και 29 της δεύτερης οδηγίας 77/91/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 1976, περί συντονισμού των εγγυήσεων που απαιτούνται στα κράτη μέλη εκ μέρους των εταιριών κατά την έννοια του άρθρου 58, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης, για την προστασία των συμφερόντων των εταιριών και των τρίτων, με σκοπό να καταστούν οι εγγυήσεις αυτές ισοδύναμες όσον αφορά τη σύσταση της ανώνυμης εταιρίας, τη διατήρηση και τις μεταβολές του κεφαλαίου της (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 230), καθώς και ως προς την καταχρηστική άσκηση δικαιώματος απορρέοντος από τις διατάξεις αυτές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ελληνική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Schintgen, πρόεδρο του δεύτερου τμήματος και προεδρεύοντα του έκτου τμήματος, P. J. G. Kapteyn (εισηγητή), G. Hirsch, H. Ragnemalm και B. Σκουρή, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: A. Saggio,
γραμματέας: L. Hewlett, υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- ο Δ. Διαμαντής, εκπροσωπούμενος από τον Σ. Ανδρόνικο, δικηγόρο Αθηνών,
- η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Π. Μυλωνόπουλο, αναπληρωτή νομικό σύμβουλο στην Ειδική Νομική Υπηρεσία, τμήμα κοινοτικού δικαίου, του Υπουργείου Εξωτερικών, και τον Β. Κυριαζόπουλο, δικαστικό αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους,
- ο Οργανισμός Οικονομικής Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων ΑΕ (ΟΑΕ), εκπροσωπούμενος από τους Η. Σουφλερό και Σ. Φέλιο, δικηγόρους Αθηνών,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον Δ. Γκουλούση, νομικό σύμβουλο, και τη Μ. Πατακιά, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις του Δ. Διαμαντή, της Ελληνικής Κυβερνήσεως, του Οργανισμού Οικονομικής Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων ΑΕ (ΟΑΕ) και της Επιτροπής, κατά τη συνεδρίαση της 16ης Σεπτεμβρίου 1999,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 28ης Οκτωβρίου 1999,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με απόφαση της 24ης Ιουνίου 1997, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 31 Οκτωβρίου 1997, το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών υπέβαλε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), δύο προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία των άρθρων 25 και 29 της δεύτερης οδηγίας 77/91/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 1976, περί συντονισμού των εγγυήσεων που απαιτούνται στα κράτη μέλη εκ μέρους των εταιριών κατά την έννοια του άρθρου 58, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης, για την προστασία των συμφερόντων των εταιριών και των τρίτων, με σκοπό να καταστούν οι εγγυήσεις αυτές ισοδύναμες όσον αφορά τη σύσταση της ανώνυμης εταιρίας, τη διατήρηση και τις μεταβολές του κεφαλαίου της (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 230, στο εξής: δεύτερη οδηγία), καθώς και ως προς την καταχρηστική άσκηση δικαιώματος απορρόεντος από τις διατάξεις αυτές.

- 2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν κατά την εκδίκαση αγωγής που άσκησε ο Δ. Διαμαντής κατά του Ελληνικού Δημοσίου και του Οργανισμού Οικονομικής Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων ΑΕ (στο εξής: ΟΑΕ).

Νομικό πλαίσιο

Κοινοτική νομοθεσία

- 3 Το άρθρο 25, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Κάθε αύξηση του κεφαλαίου πρέπει να αποφασίζεται από τη γενική συνέλευση. Η απόφαση αυτή, καθώς και η πραγματοποίηση της αυξήσεως του αναληφθέντος κεφαλαίου, δημοσιεύονται σύμφωνα με τους προβλεπόμενους από τη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους τρόπους, κατά το άρθρο 3 της οδηγίας 68/151/ΕΟΚ.»

- 4 Το άρθρο 29, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας ορίζει ότι, κατά την αύξηση του καλυφθέντος κεφαλαίου με εισφορές σε μετρητά, οι μετοχές πρέπει να προσφερθούν κατά προτίμηση στους μετόχους ανάλογα με το τμήμα του κεφαλαίου που αντιπροσωπεύουν οι μετοχές τους.
- 5 Επισημαίνεται ότι η δεύτερη οδηγία δεν προβλέπει καμία κύρωση για την περίπτωση παραβάσεως μιας των διατάξεών της. Εξάλλου, δεν επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να θεσπίσουν, με τη νομοθεσία περί μεταφοράς της οδηγίας, τέτοιες κυρώσεις.

Εθνική νομοθεσία

- 6 Ο νόμος 1386/1983, της 5ης Αυγούστου 1983 (ΦΕΚ Α' 107/8.8.1983, σ. 14), εφαρμόζεται στις επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν σοβαρές οικονομικές δυσχέρειες και προέβλεψε την ίδρυση του ΟΑΕ, σκοπός του οποίου είναι η συμβολή στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας (άρθρο 2, παράγραφος 2). Προς τούτο ο ΟΑΕ μπορεί, μεταξύ άλλων, να αναλαμβάνει τη διοίκηση και την τρέχουσα διαχείριση των υπό εξυγίανση ή εθνικοποιημένων επιχειρήσεων, να συμμετέχει στο κεφάλαιο επιχειρήσεων, να χορηγεί δάνεια, να εκδίδει ομολογιακά δάνεια ή να συνάπτει δάνεια, να αποκτά ομολογίες, καθώς και να μεταβιβάζει μετοχές ιδίως στους εργαζομένους ή στους φορείς εκπροσωπήσεώς τους, στους φορείς τοπικής αυτοδιοικήσεως ή σε άλλα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, σε κοινωφελή ιδρύματα, σε κοινωνικούς φορείς ή σε ιδιώτες (άρθρο 2, παράγραφος 3).
- 7 Κατά το άρθρο 5, παράγραφος 1, του νόμου 1386/1983, με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας μπορούν να υπάγονται στο καθεστώς του νόμου αυτού οι επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν σοβαρές οικονομικές δυσχέρειες.
- 8 Κατά το άρθρο 7 του ίδιου νόμου, με απόφαση του αρμοδίου υπουργού μπορεί να ανατεθεί στον ΟΑΕ η διοίκηση της υπαγομένης στο καθεστώς του εν λόγω νόμου επιχειρήσεως, να ρυθμιστούν τα χρέη της, προκειμένου να εξασφαλίζεται η βιωσιμότητά της, με την αναγκαστική αύξηση του κεφαλαίου είτε με νέες εισφορές σε μετρητά είτε με τη μετοχοποίηση των υφισταμένων χρεών, ή με την αναδιάρθρωση των χρεών αυτών, ή να κινηθεί η διαδικασία εκκαθαρίσεώς της κατά το άρθρο 9.
- 9 Το άρθρο 8, παράγραφος 8, του ίδιου νόμου προβλέπει ότι, κατά τη διάρκεια της προσωρινής διοικήσεως, ο ΟΑΕ μπορεί να αποφασίσει την αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρίας, κατά παρέκκλιση από τις ισχύουσες διατάξεις περί ανωνύμων εταιριών, οι οποίες προβλέπουν την αποκλειστική αρμοδιότητα της γενικής συνέλευσεως των μετόχων. Η αύξηση πρέπει να εγκριθεί από τον αρμόδιο υπουργό. Οι παλαιοί μέτοχοι διατηρούν πάντως δικαίωμα προτιμήσεως, το οποίο ασκείται εντός της προθεσμίας που καθορίζει η εγκριτική υπουργική απόφαση.

- 10 Στις 7 Μαρτίου 1989, δηλαδή μετά την επέλευση των κρίσιμων για την υπόθεση της κύριας δίκης περιστατικών αλλά πριν από την έκδοση της αποφάσεως περί παραπομπής, η Επιτροπή κίνησε τη διαδικασία του άρθρου 169 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 226 ΕΚ) λόγω της παραβάσεως από την Ελληνική Δημοκρατία των υποχρεώσεων που υπείχε από τη δεύτερη οδηγία. Στις 10 Μαρτίου 1990 ψηφίστηκε από την Ελληνική Βουλή ο νόμος 1882/1990 (ΦΕΚ Α' 43/23.3.1990). Έκτοτε οποιαδήποτε μεταβολή του κεφαλαίου εταιρίας, ακόμη και κατά τη διάρκεια της προσωρινής διοικήσεώς της κατά τον νόμο 1386/1983, πρέπει να αποφασίζεται από τη γενική συνέλευση των μετόχων.
- 11 Όπως και η ίδια η δεύτερη οδηγία, ο νόμος 1882/1990 δεν προβλέπει καμία ειδική κύρωση για την περίπτωση παραβάσεως μιας των διατάξεών του, πράγμα που σημαίνει ότι θα μπορούσαν να έχουν εφαρμογή οι συνήθεις κυρώσεις που προβλέπει το ιδιωτικό δίκαιο.
- 12 Εντούτοις, ο νόμος 2685/1999, της 11ης Ιανουαρίου 1999 (ΦΕΚ Α' 35/18.2.1999), ο οποίος άρχισε να ισχύει την ημερομηνία της δημοσιεύσεώς του, προβλέπει ένα μόνο μέσο παροχής έννομης προστασίας σε περίπτωση αυξήσεως κεφαλαίου που αποφασίζεται κατά παράβαση των διατάξεων της δεύτερης οδηγίας, και ειδικότερα του άρθρου 25, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, συγκεκριμένα παρέχει αξίωση πλήρους αποζημιώσεως για τις τυχόν ζημίες που έχουν προκληθεί από την αύξηση αυτή. Κατά το άρθρο 28, παράγραφος 2, του εν λόγω νόμου, η αγωγή αποζημιώσεως στρέφεται αποκλειστικά κατά του Ελληνικού Δημοσίου, αποκλειομένης οποιασδήποτε ευθύνης της οικείας εταιρίας.
- 13 Τέλος, το άρθρο 281 του ελληνικού Αστικού Κώδικα προβλέπει ότι «η άσκηση του δικαιώματος απαγορεύεται αν υπερβαίνει προφανώς τα όρια που επιβάλλουν η καλή πίστη ή τα χρηστά ήθη ή ο κοινωνικός ή οικονομικός σκοπός του δικαιώματος».

Τα πραγματικά περιστατικά και η διαφορά της κύριας δίκης

- 14 Ο Δ. Διαμαντής ήταν μέτοχος της ανώνυμης εταιρίας Πλαστικά Καβάλας ΑΕ (στο εξής: Πλαστικά Καβάλας) και κατείχε 1 000 μετοχές, ονομαστικής αξίας 1 000 δραχμών η κάθε μία, το δε αρχικό μετοχικό κεφάλαιο της εταιρίας ανερχόταν σε 87 000 000 δραχμές και είχε κατανεμηθεί σε 87 000 μετοχές (δηλαδή ο Δ. Διαμαντής κατείχε το 1,15 % των μετοχών).
- 15 Στην αρχή της δεκαετίας του '80 η εταιρία αυτή, που είχε ιδρυθεί το 1973, αντιμετώπιζε σοβαρά οικονομικά προβλήματα. Τον Σεπτέμβριο του 1982 διέκοψε τη λειτουργία του εργοστασίου της και το 1983, λόγω της υπερχρεώσεώς της, βρέθηκε στα πρόθυρα της πτωχεύσεως. Στις 24 Αυγούστου 1983, 32 μέτοχοι της εταιρίας Πλαστικά Καβάλας ζήτησαν την υπαγωγή της εταιρίας στο καθεστώς του νόμου 1386/1983. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε εκ νέου στις 20 Δεκεμβρίου 1983.
- 16 Κατόπιν της αιτήσεως αυτής και αφού διαπίστωσε τη λίαν δυσχερή κατάσταση στην οποία βρισκόταν η εταιρία Πλαστικά Καβάλας, η γνωμοδοτική επιτροπή του άρθρου 11 του νόμου 1386/1983 πρότεινε στις 22 Δεκεμβρίου 1983 την υπαγωγή της εταιρίας στη ρύθμιση περί ειδικής εκκαθαρίσεως των άρθρων 7 και 9 του εν λόγω νόμου.
- 17 Η ρύθμιση αυτή θα είχε ως συνέπεια την άμεση ρευστοποίηση του ενεργητικού της Πλαστικά Καβάλας και την πληρωμή των χρεών της, όπως συνέβη με διάφορες άλλες υπερχρεωμένες και προβληματικές επιχειρήσεις.
- 18 Παρά την αιτιολογημένη αυτή γνωμοδότηση υπέρ της εκκαθαρίσεως, ο Υπουργός Εθνικής Οικονομίας αποφάσισε, με την υπ' αριθ. 212 απόφασή του, της 3ης Φεβρουαρίου 1984 (ΦΕΚ Β' 60/8.2.1984), την υπαγωγή της Πλαστικά Καβάλας στη ρύθμιση της προσωρινής διοικήσεως από τον ΟΑΕ, που προβλέπει το άρθρο 7 του νόμου 1386/1983. Η ρύθμιση αυτή διατηρήθηκε έως τις αρχές Ιανουαρίου 1987.

- 19 Στις 28 Μαΐου 1986, κατά τη διάρκεια της προσωρινής αυτής διοικήσεως, ο ΟΑΕ αποφάσισε την αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου της Πλαστικά Καβάλας κατά 177 000 000 δραχμές με την έκδοση 1 770 000 νέων μετοχών ονομαστικής αξίας 100 δραχμών εκάστη. Έτσι, το μετοχικό κεφάλαιο ανήλθε σε 264 000 000 δραχμές. Η απόφαση αυτή εγκρίθηκε από τον Υπουργό Βιομηχανίας με την υπ' αριθ. 155 απόφαση, της 6ης Ιουνίου 1986 (ΦΕΚ Β' 414/11.6.1986).
- 20 Επειδή οι παλαιοί μέτοχοι δεν άσκησαν το δικαίωμά τους προτιμήσεως εντός της προβλεπόμενης προθεσμίας των 45 ημερών από τη δημοσίευση της εν λόγω υπουργικής αποφάσεως, το σύνολο των νέων μετοχών διατέθηκε στον ΟΑΕ, ο οποίος έτσι έφθασε να κατέχει το 67 % περίπου του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρίας Πλαστικά Καβάλας.
- 21 Στις 11 Δεκεμβρίου 1986, με απόφαση της γενικής συνελεύσεως των μετόχων, στην οποία την πλειοψηφία των μετοχών είχε ο ΟΑΕ, το μετοχικό κεφάλαιο της εταιρίας μειώθηκε στο κατώτατο από τον νόμο επιτρεπόμενο όριο των 5 000 000 δραχμών. Η μείωση αυτή αποφασίστηκε διότι η καθαρή θέση της Πλαστικά Καβάλας ήταν αρνητική και πραγματοποιήθηκε με την ακύρωση όλων των παλαιών μετοχών και την έκδοση 5 000 νέων μετοχών, ονομαστικής αξίας 1 000 δραχμών εκάστη, οι οποίες διανεμήθηκαν στους μέχρι την εποχή εκείνη μετόχους της εταιρίας, σύμφωνα με τη μέχρι τότε συμμετοχή τους στο μετοχικό κεφάλαιο. Η απόφαση αυτή της γενικής συνελεύσεως εγκρίθηκε με την υπ' αριθ. 882/4.3.1987 απόφαση του νομάρχη Καβάλας (ΦΕΚ 262/19.3.1987).
- 22 Με την απόφαση υπ' αριθ. 14 του αναπληρωτή Υπουργού Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας της 9ης Ιανουαρίου 1987 (ΦΕΚ Β' 25/16.1.1987), εγκρίθηκε νέα αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου. Η αύξηση αυτή ανερχόταν σε 1 262 200 000 δραχμές και πραγματοποιήθηκε αφενός με αναγκαστική μετοχοποίηση χρεών ύψους 972 000 000 δραχμών και αφετέρου με εισφορά μετρητών από τον ΟΑΕ ύψους 290 000 000 δραχμών, που αποσκοπούσε στην εξόφληση των πιστωτών.

- 23 Μετά τις ανωτέρω μεταβολές, το μετοχικό κεφάλαιο της Πλαστικά Καβάλας ανήλθε σε 1 267 200 000 δραχμές, διαιρεμένο σε 1 267 200 μετοχές. Έκτοτε και πέραν της τετραετίας, η Πλαστικά Καβάλας λειτούργησε κανονικά. Δυνάμει της υπουργικής αποφάσεως αριθ. 14, έπαυσαν να εφαρμόζονται οι διατάξεις του νόμου 1386/1983. Η εν γένει πορεία και η λειτουργία της Πλαστικά Καβάλας ρυθμίζονται έκτοτε από τις αποφάσεις της γενικής συνελεύσεως των μετόχων και του διοικητικού της συμβουλίου.
- 24 Το 1991 η πλειοψηφία των μετοχών της Πλαστικά Καβάλας μεταβιβάστηκε στην εταιρία Πλαστικά Μακεδονίας ΑΕ αντί 860 000 000 δραχμών. Τέλος, τον Φεβρουάριο του 1994 η Πλαστικά Καβάλας περιήλθε στον όμιλο Πετρελάκη.
- 25 Στις 22 Φεβρουαρίου 1991 ο Δ. Διαμαντής άσκησε αγωγή ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, με την οποία ζήτησε να διαπιστωθεί η ακυρότητα των μεταβολών του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρίας (δύο αυξήσεων και μιας μειώσεως) για τον λόγο ότι ήταν αντίθετες προς το άρθρο 25 της δεύτερης οδηγίας. Η Ελληνική Κυβέρνηση και ο ΟΑΕ προέβαλαν την ένσταση της καταχρηστικής ασκήσεως του δικαιώματος του Δ. Διαμαντή και ζήτησαν την απόρριψη της αγωγής.
- 26 Το αιτούν δικαστήριο υπενθύμισε κατ' αρχάς με την απόφασή του τη νομολογία του Δικαστηρίου επί του άμεσου αποτελέσματος του άρθρου 25 της δεύτερης οδηγίας (αποφάσεις της 30ής Μαΐου 1991, C-19/90 και C-20/90, Καρέλλα και Καρέλλας, Συλλογή 1991, σ. I-2691, και της 24ης Μαρτίου 1992, C-381/89, Σύνδεσμος Μελών της Ελευθέρας Ευαγγελικής Εκκλησίας κ.λπ., Συλλογή 1992, σ. I-2111), για να καταλήξει ότι από τη νομολογία αυτή προκύπτει ότι τα άρθρα 8 και 10 του νόμου 1386/1983 είναι αντίθετα προς τις διατάξεις της δεύτερης οδηγίας.
- 27 Κατόπιν αυτών το αιτούν δικαστήριο έκρινε ότι η αγωγή ήταν κατά νόμο βάσιμη, αλλά και ότι η ένσταση του άρθρου 281 του Αστικού Κώδικα περί καταχρηστικής ασκήσεως του δικαιώματος του ενάγοντος ήταν βάσιμη κατά νόμο και κατά την ουσία της.

28 Τα πραγματικά περιστατικά στα οποία βασίζεται η εν λόγω ένσταση είναι τα ακόλουθα:

- Ο Δ. Διαμαντής καθώς και 32 άλλοι μέτοχοι ζήτησαν την υπαγωγή της Πλαστικά Καβάλας στη ρύθμιση του νόμου 1386/1983,
- λόγω της κακής οικονομικής καταστάσεως της Πλαστικά Καβάλας, ο ενάγων ουδέποτε θέλησε την αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου και για τον λόγο αυτό δεν άσκησε ούτε το δικαίωμα προτιμήσεως που του χορηγήθηκε κατά την πρώτη αύξηση,
- η Πλαστικά Καβάλας εξυγιάνθηκε χάρι στην κεφαλαιοποίηση των χρεών της και στην ικανοποίηση των πιστωτών της, πράγμα που επέφερε ουσιαστικές και μη αναστρέψιμες συνέπειες στη μετοχική σύνθεση του κεφαλαίου της, κατόπιν της παρόδου πέντε και τεσσάρων ετών αντίστοιχα από τις προαναφερθείσες αυξήσεις και την ενδιάμεση μείωση του κεφαλαίου.

29 Το αιτούν δικαστήριο δέχθηκε, επομένως, ότι το άρθρο 281 του ελληνικού Αστικού Κώδικα μπορεί επίσης να εφαρμοστεί προς απόκρουση δικαιωμάτων που απορρέουν από το κοινοτικό δίκαιο, όταν τα δικαιώματα αυτά ασκούνται καταχρηστικά κατά την έννοια του άρθρου αυτού. Εντούτοις, ενόψει της θέσεως που έλαβε το Δικαστήριο με την απόφαση της 12ης Μαρτίου 1996, C-441/93, Παφίτης κ.λπ. (Συλλογή 1996, σ. I-1347, σκέψεις 68 έως 70), ως προς την ίδια ένσταση του άρ-

θρου 281 του Αστικού Κώδικα, το αιτούν δικαστήριο έκρινε ότι τίθεται ζήτημα ερμηνείας των διατάξεων των άρθρων 25, παράγραφος 1, και 29, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας σε σχέση με την ένσταση καταχρήσεως δικαιώματος.

30 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

« 1) Αν, υπό τα συγκεκριμένα και εκτιθέμενα στο σκεπτικό της παρούσας πραγματικά περιστατικά, τίθεται θέμα τόσο νομικής όσο και ουσιαστικής εφαρμογής του άρθρου 281 του ελληνικού Αστικού Κώδικα περί καταχρηστικής ασκήσεως του δικαιώματος του ενάγοντος σε σχέση με τα άρθρα 25, παράγραφος 1, και 29, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας.

2) Σε περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει βάσιμη κατά τον νόμο και την ουσία της την ανωτέρω ένσταση, ποιο θα είναι το αποτέλεσμα επί του κύρους των υπουργικών αποφάσεων περί αυξήσεως και μειώσεως του κεφαλαίου της ένδικης εταιρίας, της οποίας μέτοχος τυγχάνει ο ενάγων, και κατ' επέκταση αν οι διατάξεις των άρθρων 8, παράγραφος 8, και 10, παράγραφος 1, του νόμου 1386/1983 είναι συμβατές προς το κοινοτικό δίκαιο, ενόψει του ότι χωρίς τη συνδρομή της διατάξεως του άρθρου 281 ΑΚ έχει κριθεί κατά τα ανωτέρω ότι αυτές αντίκεινται στις ρυθμίσεις της οδηγίας 77/91/ΕΟΚ.»

Επί του πρώτου ερωτήματος

31 Με το πρώτο ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων της διαφοράς της κύριας δίκης, η διάταξη του εθνικού δικαίου που απαγορεύει την καταχρηστική άσκηση δικαιώματος μπορεί να

προβληθεί βασίμως κατά της αγωγής με την οποία ένας μέτοχος ζητεί τη διαπίστωση της ακυρότητας ορισμένων εταιρικών πράξεων λόγω προσβολής δικαιώματος που παρέχει το άρθρο 25 της δεύτερης οδηγίας.

- 32 Επιβάλλεται εκ προοιμίου να υπενθυμιστεί ότι το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί, με την απόφαση της 12ης Μαΐου 1998, C-367/96, Κεφάλας κ.λπ. (Συλλογή 1998, σ. I-2843, σκέψη 28), ότι το άρθρο 25, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας έχει σκοπό να εξασφαλίζει στους μετόχους ότι καμία απόφαση περί αυξήσεως του εταιρικού κεφαλαίου και, κατά συνέπεια, περί μεταβολής των ποσοστών των μεριδίων των μετόχων δεν θα λαμβάνεται χωρίς τη συμμετοχή τους στην άσκηση της εξουσίας λήψεως αποφάσεων της εταιρίας. Κατά τη νομολογία, η επίτευξη του σκοπού αυτού θα ήταν πολύ επισφαλής, αν τα κράτη μέλη μπορούσαν να παρεκκλίνουν από τις διατάξεις της δεύτερης οδηγίας, διατηρώντας σε ισχύ ρυθμίσεις, έστω χαρακτηριζόμενες ως ειδικές ή εξαιρετικές, οι οποίες επιτρέπουν να αποφασίζεται, με διοικητικά μέτρα και χωρίς καμία απόφαση της γενικής συνελεύσεως των μετόχων, αύξηση του εταιρικού κεφαλαίου (προπαρατεθείσα απόφαση Καρέλλα και Καρέλλας, σκέψη 26).
- 33 Πάντως, οι πολίτες δεν μπορούν να επικαλούνται το κοινοτικό δίκαιο καταχρηστικά ή καταστρατηγώντας το (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Κεφάλας κ.λπ., σκέψη 20, και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Τούτο θα συνέβαινε αν ο μέτοχος που επικαλείται το άρθρο 25, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας ασκούσε την αγωγή με σκοπό να επιτύχει, εις βάρος της εταιρίας, παράνομα οφέλη και προδήλως ξένα προς τον σκοπό της εν λόγω διατάξεως (προπαρατεθείσα απόφαση Κεφάλας κ.λπ., σκέψη 28).
- 34 Επομένως, τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να λαμβάνουν υπόψη, βασιζόμενα σε αντικειμενικά στοιχεία, τη συμπεριφορά του ενδιαφερομένου που συνιστά κατάχρηση δικαιώματος, για να μην εφαρμόσουν υπέρ αυτού, εφόσον το κρίνουν αναγκαίο, τη διάταξη του κοινοτικού δικαίου την οποία επικαλείται. Οφείλουν όμως να λαμβάνουν υπόψη συναφώς τους σκοπούς τους οποίους επιδιώκει η οικεία διάταξη (απόφαση της 2ας Μαΐου 1996, C-206/94, Paletta, Συλλογή 1996, σ. I-2357, σκέψη 25). Η εφαρμογή ενός εθνικού κανόνα όπως το άρθρο 281 του ελληνικού Αστικού Κώδικα δεν επιτρέπεται να θίγει την πλήρη αποτελεσματικότητα και την ομοιόμορφη εφαρμογή των κοινοτικών διατάξεων εντός των κρατών μελών (προπαρατεθείσα απόφαση Παφίτης κ.λπ., σκέψη 68).

- 35 Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να κρίνει αν η εφαρμογή του άρθρου 281 του Αστικού Κώδικα στην ενώπιόν του εκκρεμή υπόθεση πληροί την ανωτέρω προϋπόθεση. Το Δικαστήριο πάντως είναι αρμόδιο να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο όλα τα αναγκαία ερμηνευτικά στοιχεία για την εκτίμηση του εν λόγω συμβατού.
- 36 Από τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Παφίτης κ.λπ., σκέψη 70, και Κεφάλας κ.λπ., σκέψη 29, προκύπτει συναφώς ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ένας μέτοχος, επικαλούμενος το άρθρο 25, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας, ασκεί καταχρηστικά το δικαίωμά του για τον μοναδικό λόγο ότι ανήκει στη μειοψηφία των μετόχων μιας εταιρίας που υπήχθη σε καθεστώς εξυγιάνσεως ή ότι ωφελήθηκε ο ίδιος από την εξυγίανση της εταιρίας ή ότι δεν άσκησε το δικαίωμα προτιμήσεως που είχε. Ομοίως, ούτε το γεγονός ότι ο ενάγων της κύριας δίκης είχε ζητήσει την υπαγωγή της εταιρίας Πλαστικά Καβάλας στο καθεστώς του νόμου 1386/1983 μπορεί να χαρακτηριστεί ως κατάχρηση δικαιώματος.
- 37 Όπως υπενθύμισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 29 των προτάσεών του, η υπαγωγή μιας εταιρίας στο προβλεπόμενο από τον ανωτέρω νόμο καθεστώς περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα λύσεων ως προς την τύχη της εταιρίας και επομένως η αίτηση περί εφαρμογής του νόμου αυτού δεν μπορεί να εξομοιωθεί με συγκατάθεση για τη μεταβίβαση της αρμοδιότητας λήψεως των αποφάσεων περί αυξήσεως κεφαλαίου σε όργανο διαφορετικό από τη γενική συνέλευση. Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι ένας μέτοχος, επικαλούμενος το άρθρο 25, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας, ασκεί καταχρηστικά το δικαίωμα που απορρέει από τη διάταξη αυτή για τον λόγο ότι ήταν ένας από τους μετόχους που είχαν ζητήσει την υπαγωγή της εταιρίας στο καθεστώς του νόμου 1386/1983.
- 38 Στη συνέχεια πρέπει να εξεταστεί κατά πόσον το κοινοτικό δίκαιο απαγορεύει στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν ο ενάγων της κύριας δίκης, αποφασίζοντας να ασκήσει την αγωγή περί αναγνώρισεως της ακυρότητας των μεταβολών του κεφαλαίου μετά την πάροδο πέντε και τεσσάρων ετών αντιστοίχως, είχε σκοπό να επιτύχει, εις βάρος της εταιρίας Πλαστικά Καβάλας, παράνομα οφέλη και προδήλως ξένα προς τον σκοπό του άρθρου 25, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας, οπότε η άσκηση του δικαιώματος που απορρέει από τη διάταξη αυτή θα καθίστατο καταχρηστική.

- 39 Συναφώς επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η άσκηση αγωγής, μετά την παρέλευση έστω κάποιου χρονικού διαστήματος, εντός της προβλεπόμενης από το εθνικό δίκαιο προθεσμίας παραγραφής της σχετικής αξιώσεως δεν μπορεί να θεωρηθεί καθαυτή ως σοβαρή και επαρκής ένδειξη καταχρήσεως δικαιώματος.
- 40 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει πάντως ότι, αν γινόταν δεκτό το αίτημα της αγωγής περί αναγνώρισεως της ακυρότητας των μεταβολών που επήλθαν στο εταιρικό κεφάλαιο της Πλαστικά Καβάλας κατά τη διάρκεια της υπαγωγής της στο καθεστώς της προσωρινής διοικήσεως, θα μπορούσε να τεθεί ζήτημα κύρους διαφόρων πράξεων που διενεργήθηκαν κατά το χρονικό αυτό διάστημα, π.χ. ορισμένων αγορών, πωλήσεων, αναγκαστικών εκτελέσεων, εξαγορών επιχειρηματικών τομέων, καθώς και της συγχωνεύσεως της Πλαστικά Καβάλας με άλλη εταιρία. Επιπλέον, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ακυρότητα των μεταβολών αυτών θα έθιγε αναπόφευκτα τα δικαιώματα καλόπιστων τρίτων.
- 41 Συναφώς, πρέπει να υπομνηστεί ότι η δεύτερη οδηγία δεν προβλέπει καμία ειδική κύρωση για την περίπτωση παραβάσεως των διατάξεών της, πράγμα που σημαίνει ότι θα μπορούσαν να έχουν εφαρμογή οι συνήθεις κυρώσεις που προβλέπει το ιδιωτικό δίκαιο. Συνεπώς, κατά την άσκηση της αγωγής ο ενάγων της κύριας δίκης είχε το δικαίωμα να επιλέξει — όπως άλλωστε έπραξε —, μεταξύ των μέσων παροχής έννομης προστασίας που προβλέπονται από το εσωτερικό δίκαιο κατά της παραβάσεως του άρθρου 25 της δεύτερης οδηγίας, την αγωγή περί ακυρώσεως των μεταβολών του εταιρικού κεφαλαίου.
- 42 Συνεπώς πρέπει να εξεταστεί κατά πόσον το κοινοτικό δίκαιο απαγορεύει στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν, λαμβανομένων υπόψη των πραγματικών και νομικών στοιχείων που ανέκνυσαν μετά τις μεταβολές του εταιρικού κεφαλαίου, το επιλεγέν μέσο παροχής έννομης προστασίας συνιστά σοβαρή και επαρκή ένδειξη, υπό την προαναφερθείσα έννοια, για να γίνει δεκτό ότι ο μέτοχος ασκεί καταχρηστικά το δικαίωμα που απορρέει από το άρθρο 25, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας.

43 Στην προκειμένη περίπτωση, δεν φαίνεται εκ πρώτης όψεως ότι θα θίγονταν η ομοιομορφία εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου και η πλήρης αποτελεσματικότητά του, αν γινόταν δεκτό ότι ένας μέτοχος, επικαλούμενος το άρθρο 25, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας, ασκεί, κατά τεκμήριο, καταχρηστικά το δικαίωμά του, για τον λόγο ότι επιλέγει, μεταξύ των προβλεπόμενων μέσων παροχής έννομης προστασίας προς ανόρθωση της καταστάσεως που έχει δημιουργηθεί κατά παράβαση της εν λόγω διατάξεως, το μέσο εκείνο που προξενεί τόσο σοβαρή βλάβη στα έννομα συμφέροντα τρίτων, ώστε να αποδεικνύεται προδήλως δυσανάλογο. Ειδικότερα, η εκτίμηση αυτή δεν θα αλλοίωνε το περιεχόμενο της εν λόγω διατάξεως ούτε θα έθετε σε κίνδυνο την επίτευξη των σκοπών της.

44 Κατά συνέπεια, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν απαγορεύει στα εθνικά δικαστήρια να εφαρμόζουν διάταξη του εθνικού δικαίου βάσει της οποίας μπορούν να εκτιμούν κατά πόσον ένα δικαίωμα που απορρέει από κοινοτική διάταξη ασκείται καταχρηστικά. Κατά την εκτίμηση αυτή πάντως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ένας μέτοχος, επικαλούμενος το άρθρο 25, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας, ασκεί καταχρηστικά το δικαίωμα που απορρέει από τη διάταξη αυτή για τον λόγο ότι ανήκει στη μειοψηφία των μετόχων, ότι ωφελήθηκε από την εξυγίανση της εταιρίας που είχε υπαχθεί σε καθεστώς εξυγίανσεως, ότι δεν άσκησε το δικαίωμα προτιμήσεως που είχε, ότι ήταν ένας από τους μετόχους που είχαν ζητήσει την υπαγωγή της εταιρίας στο καθεστώς που εφαρμόζεται στις επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν σοβαρές οικονομικές δυσχέρειες ή ότι άφησε να παρέλθει κάποιο χρονικό διάστημα πριν ασκήσει αγωγή ή προσφυγή. Ωστόσο, το κοινοτικό δίκαιο δεν απαγορεύει στα εθνικά δικαστήρια να εφαρμόζουν την εν λόγω διάταξη του εθνικού δικαίου, αν ο μέτοχος έχει επιλέξει, μεταξύ των προβλεπόμενων μέσων παροχής έννομης προστασίας προς ανόρθωση της καταστάσεως που έχει δημιουργηθεί κατά παράβαση της οδηγίας, το μέσο εκείνο που προξενεί τόσο σοβαρή βλάβη στα έννομα συμφέροντα τρίτων, ώστε να αποδεικνύεται προδήλως δυσανάλογο.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

45 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, δεν χρειάζεται να δοθεί απάντηση στο δεύτερο ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 46 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ελληνική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με απόφαση της 24ης Ιουνίου 1997 το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών, αποφαινεται:

Το κοινοτικό δίκαιο δεν απαγορεύει στα εθνικά δικαστήρια να εφαρμόζουν διάταξη του εθνικού δικαίου βάσει της οποίας μπορούν να εκτιμούν κατά πόσον ένα δικαίωμα που απορρέει από κοινοτική διάταξη ασκείται καταχρηστικά. Κατά την εκτίμηση αυτή πάντως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ένας μέτοχος, επικαλούμενος το άρθρο 25, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας 77/91/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 1976, περί συντονισμού των εγγυήσεων που απαιτούνται στα κράτη μέλη εκ μέρους των εταιριών κατά την έννοια του άρθρου 58, δεύτερο

εδάφιο, της Συνθήκης, για την προστασία των συμφερόντων των εταίρων και των τρίτων, με σκοπό να καταστούν οι εγγυήσεις αυτές ισοδύναμες όσον αφορά τη σύσταση της ανώνυμης εταιρίας, τη διατήρηση και τις μεταβολές του κεφαλαίου της, ασκεί καταχρηστικά το δικαίωμα που απορρέει από τη διάταξη αυτή για τον λόγο ότι ανήκει στη μειοψηφία των μετόχων, ότι ωφελήθηκε από την εξυγίανση της εταιρίας που είχε υπαχθεί σε καθεστώς εξυγιάνσεως, ότι δεν άσκησε το δικαίωμα προτιμήσεως που είχε, ότι ήταν ένας από τους μετόχους που είχαν ζητήσει την υπαγωγή της εταιρίας στο καθεστώς που εφαρμόζεται στις επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν σοβαρές οικονομικές δυσχέρειες ή ότι άφησε να παρέλθει κάποιο χρονικό διάστημα πριν ασκήσει αγωγή ή προσφυγή. Ωστόσο, το κοινοτικό δίκαιο δεν απαγορεύει στα εθνικά δικαστήρια να εφαρμόζουν την εν λόγω διάταξη του εθνικού δικαίου, αν ο μέτοχος έχει επιλέξει, μεταξύ των προβλεπόμενων μέσων παροχής έννομης προστασίας προς ανόρθωση της καταστάσεως που έχει δημιουργηθεί κατά παράβαση της οδηγίας, το μέσο εκείνο που προξενεί τόσο σοβαρή βλάβη στα έννομα συμφέροντα τρίτων, ώστε να αποδεικνύεται προδήλως δυσανάλογο.

Schintgen

Kapteyn

Hirsch

Ragnemalm

Σκουρής

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 23 Μαρτίου 2000.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος του έκτου τμήματος

R. Grass

J. C. Moitinho de Almeida